

Прокопчук А. М., ст. магістратури факультету здоров'я, фізичної культури і спорту; науковий керівник – к.фіз.вих., доцент Романова В. І. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

КОРЕКЦІЯ ПСИХОМОТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ДІТЕЙ 8–10 РОКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

***Анотація.** У статті досліджено корекцію психомоторної функції дітей 8–10 років зі зниженим слухом засобами фізичного виховання. Розкрито, що повноцінний розвиток дітей, які мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, яке забезпечує не лише необхідний рівень фізичного розвитку, але і корекцію відхилень різних сфер діяльності. Висвітлено, що урок фізичної культури є основною формою навчання руховим навикам і вмінням, вихованню фізичних якостей учнів.*

***Ключові слова:** корекція, діти, зниження слуху, фізичне виховання, урок.*

***Abstract.** Correction of psychomotor function of 8–10 years children with hearing impaired by means of physical education is investigated in the article. It is revealed that full development of children with hearing impairment is impossible without physical education, which provides not only the necessary level of physical development, but also the correction of deviations of different spheres of activity. It is revealed that physical education lesson is the main form of teaching motor skills and physical qualities of students.*

***Key words:** correction, children, hearing loss, physical education, lesson.*

Порушення слуху, втрата мови, рівноваги, шум у вухах дуже сильно відбиваються на моральному стані людини та її працездатності. Дитина, яка рано втрачає слух, не може розмовляти і виростає глухонімою, що робить неможливим нормальне її спілкування з оточуючими. Порушення будови та функції слухового аналізатора внаслідок захворювань, травм та аномалії розвитку можуть призвести до стійких відхилень не тільки слуху, а тому представляють практичний інтерес для лікарів, педагогів та вихователів.

Однією з нинішніх головних проблем спеціальної освіти є пошук нових підходів, форм, методів навчання і виховання, які б відповідали можливостям та потребам цих дітей і сприяли розвитку їх талантів, розумових та фізичних здібностей. Питання діагностики, лікування і профілактики хворих з вадами органів слуху і пов'язаних з цим вторинних відхилень в дитячому віці є надзвичайно актуальною проблемою, оскільки слухова функція має

провідне значення в розвитку мови, а слуховий аналізатор є одним із основних каналів, який несе дитині інформацію про навколишній світ.

Дослідженнями низки вчених доведено, що зниження слуху призводить не лише до порушень у розвитку мови і особливостей психічного розвитку, але й до відхилень рухової сфери дітей зі зниженим слухом. Зокрема вчені Р. Д. Бабенкова, І. М. Бабій, Н. Г. Байкіна, Л. С. Виготський, І. Б. Грибовська, Л. Б. Держинська, Б. В. Сермеєв, С. О. Королев, І. М. Ляхова та ін., розкрили, що втрата слуху уповільнює рухові реакції, знижує швидкість виконання рухів, порушує точність координації, робить нерівномірним розподіл зусиль, викликає проблему статичної та динамічної рівноваги, ускладнює розвиток просторово-часової орієнтації та ін.

Питання корекції психомоторної функції дітей зі зниженим слухом у науковій літературі не знайшло однозначного вирішення. Мають місце поодинокі дослідження окремих показників психомоторної функції дітей з вадами слуху. Так, Л. П. Лещій розробила методіку розвитку координації; Я. В. Крет розглядала питання корекції психофізичного розвитку дітей з вадами слуху старшого дошкільного віку; Х. Є. Гурінович запропонувала програму корекції фізичного стану засобами фізичного виховання. Рівень сформованості координаційно-рухової сфери дітей зі зниженим слухом у своїй роботі дослідила І. М. Ляхова. Вплив ранньої діагностики на психомоторну функцію, рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості, рухової активності, а також особливостей розумової й фізичної працездатності дітей зі зниженим слухом дослідили І. П. Випасняк, О. В. Колишкін, І. М. Ляхова та ін.

Метою нашої статті є дослідження методів корекції психомоторної функції дітей 8–10 років зі зниженим слухом на основі системного використання засобів і методів фізичного виховання та оптимізації рухової активності.

Існує розділення причин розладів слуху на вроджені та набуті, але багатьма вченими спадковість відокремлена в самостійну групу причин поруч з вродженими та набутими. Вроджена глухота за рецесивним типом передається у 90 % випадків. За спадковістю її доля в загальній структурі нейросенсорної туговухості у дітей складає близько 30 %. Порушення слуху викликаються широким спектром біологічних та екологічних чинників. Вроджена та набута глухота, яка у людини часто спричиняє невміння розмовляти, виникає переважно як наслідок захворювань внутрішнього вуха і слухового нерву, запалення середнього вуха, деяких системних інфекційних хвороб, травми або тривалої дії сильного шуму і отруєння, отосклерозу, а також старіння.

Повноцінний розвиток дітей, що мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, яке забезпечує їм не лише необхідний рівень фізичного розвитку, але і корекцію відхилень різних сфер діяльності [1; 2].

Первинний дефект, порушення слуху, веде до уповільнення розвитку низки інших функцій, опосередковано пов'язаних з порушенням слуховим сприйняттям [3], що призводить до особливостей фізичного та психологічного розвитку та гальмує розвиток психомоторної функції в цілому [4]. В першу чергу вторинні порушення виникають у функціях, які найбільш інтенсивно розвиваються у певний період [5].

Початок навчальної діяльності є відповідальним періодом у житті дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом. Під час навчання таких дітей, яке спрямоване на формування словесного мовлення [2], навичок письма, читання та інше, переважна роль надається мікрорухам. Багато часу діти перебувають у статичному фізичному навантаженні, яке домінує у спеціальній школі. Діти знаходяться тривалий час в стані розумових навантажень (розумової напруги). Макрорухи, майже виключаються з пізнавального процесу, що порушує принцип послідовності між дошкільним та шкільним навчанням в спеціальній школі. Однією з причин такого явища є недостатнє знання про психомоторику дитини молодшого шкільного віку зі зниженим слухом [3].

Важливе значення для повноцінного розвитку дітей зі зниженим слухом має ранній початок їх спеціального навчання [4]. У зв'язку з цим, головне положення в системі медико-педагогічних дій на особистість, яка формується з відхиленням, повинні займати методи, в основі яких повинна лежати систематична навчально-виховна робота з дітьми зазначеної категорії [4].

Е. І Леонгард підкреслював, що одночасно з навчанням усної мови і зі стихійним формуванням міміко-жестикulatoryної мови, не просто порушується природний хід становлення психіки дитини, але і закріплюється її аномальний розвиток, що призводить до створення в психології окремого напрямку – сурдопсихології [2].

Л. С. Виготський у своїх роботах сформулював основні підходи до навчання аномальної дитини: розвиток дитини з будь-якими дефектами психіки має ті ж тенденції, підкорюються тим же закономірностям, що і розвиток нормальної дитини, змінюються лише засоби її навчання та виховання. Він підкреслював, що вищі, специфічно людські форми регуляції рухів з'являються в соціальному спілкуванні. Індивідуальний розвиток довільних рухів починається з того, що дитина починає підпорядковувати свої моторні реакції словесно сформульованим вимогам дорослих. Потім слово, як засіб дії однієї людини на іншу, стає засобом організації нею власної рухової поведінки [3]. З втратою слуху у дітей значно обмежується використання другої сигнальної системи, яка бере безпосередньо участь у формуванні усіх видів діяльності [3].

На погляд С. А. Морозова розвиток психіки дитини зі зниженим слухом, проходить з відхиленнями від звичайної норми [4]. Недостатність мовного забезпечення призводить до низької ефективності навчально-виховного процесу фізичного виховання та затримки розвитку рухових вмінь та навичок [5].

при цьому скорочується можливість корекційної дії вчителя при формуванні уявлень про фізичну вправу. Поліпшенню цієї ситуації може сприяти використання сучасних типів слухової апаратури та розвиток залишків слуху. Але подолання цієї несприятливої ситуації повинно займати достатньо тривалий часу у житті дитини, перш за все тому що навчання вільному сприйняттю мови це складний процес [5].

На уроках фізичної культури в школах для дітей з вадами слуху використовуються мовні засоби. Як зазначає І. М. Ляхова, здійснення рухової діяльності на заняттях фізичною культурою припускає тісну взаємодію педагога та дітей зі зниженим слухом. Викладання ведеться на основі жестомімічної форми спілкування, але, як стверджує М. Ю. Рау, вчителі в недостатній формі володіють жестовою мовою, пояснюючи навчальний матеріал спотвореною жестовою мовою, яка не зовсім зрозуміла дітям. Недостатність в мовній діяльності, зменшення об'єму інформації, що отримується глухими внаслідок порушень слуху, позначається на розвитку таких пізнавальних процесів, як мислення, пам'ять, сприйняття та ін. [3].

Особливістю занять фізичною культурою з дітьми зі зниженим слухом є більш тривалий час, який вчитель повинен витратити на повідомлення, інструкції та організацію дітей, що збільшує тривалість підготовчої та заключної частини занять та зменшує основну частину і як наслідок зменшується щільність заняття. Це, на наш погляд, не може забезпечити тренувального ефекту від впливу на організм дитини.

На заняттях з корекції психомоторної функції широко використовується метод колового тренування. При цьому застосовуються різні величини обтяжень, кількість повторень, тривалість підходів та інтервалів відпочинку, що забезпечує необхідний тренувальний ефект. Як правило, у методи колового тренування застосовуються підходи тривалістю від 30 с до 2 хв., інтервали відпочинку між вправами на станціях – до 40 с.

Метод колового тренування дозволяє досягти вузько спрямованого та комплексного впливу на корекцію показників психомоторної функції. Крім того, систематичні заняття, які проводяться методом колового тренування, сприяють вихованню дисциплінованості, самостійності, наполегливості, цілеспрямованості та інших морально-вольових якостей.

Виконання фізичних вправ за цією методикою сприяє корекції психомоторної функції. Структуру занять та їх методичні особливості з корекції психомоторної функції подано в методичних рекомендаціях.

Уроки фізичної культури в спеціальній школі є основною формою навчання руховим навикам і вмінням та вихованню фізичних якостей учнів. При цьому, оздоровчі, освітні і виховні завдання вирішуються на уроках в тісному взаємозв'язку. У дітей зі зниженим слухом присутнє часткове порушення діяльності одного з провідних аналізаторів – слуху. Цим вони принципово відрізняється від глухих дітей та дітей, які чують нормально.

У порівнянні з глухою, дитина зі зниженим слухом по іншому пристосовується до свого дефекту, шукає інші шляхи компенсації, головним чином не за рахунок зору, а за рахунок неповноцінного слуху. У порівнянні з дитиною, що чує нормально у дитини зі зниженим слухом є якісна особливість використання зниженого слуху, як фактору розвитку мови.

Раннє психолого-педагогічне і медичне обстеження та цілеспрямоване корекційне навчання створює умови для оволодіння усною мовою дітьми з порушенням слуху відповідно до вікових особливостей. У процесі раннього корекційного навчання така дитина може бути підготовлена до навчання навіть в звичайній школі для дітей, які чують, відповідно до рівня її психомовного розвитку.

Проблемі розвитку силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання присвячено дослідження Г. В. Кучеренко. Нею уточнено вікову динаміку фізичного розвитку, розвитку фізичного стану і здоров'я глухих школярів 11–15 років. У роботі науково обґрунтовано зміст та експериментальну методику з корекційно-оздоровчого розвитку силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання [3].

Спеціальними дослідженнями І. М. Бабія встановлено особливості функціонального стану рухового аналізатора, які проявляються у відставанні у стрибучості, швидкості, координації. Тому ним розроблена методика корекції рухової сфери підлітків з вадами слуху швидко-силовими вправами [2].

Можливість корекції рухової сфери засобами спортивних єдиноборств вивчав А. В. Мут'єв. На основі запропонованої програми тестування, ним розроблені критерії спеціального корекційного контролю, що дає можливість оцінити рівні розвитку базових рухових здібностей. Технологію застосування засобів плавання в процесі рухової і психічної реабілітації глухих дітей та дітей зі зниженим слухом 9–12 років розробив С. О. Мясішев [4].

Виявлення і знання закономірностей в розвитку дітей з вадами слуху сприятиме дотриманню одного з головних теоретичних положень, висунутих Л. С. Виготським [2], тому що правильно побудоване навчання повинне йти попереду розвитку і спиратися не тільки на завершені його етапи, але і на функції, що формуються. Один з найбільш значущих чинників, що позначається на розвитку рухових навичок глухих та дітей зі зниженим слухом полягає в мовних обмеженнях цього контингенту.

Тому, рухливі ігри є обов'язковим компонентом практично кожного уроку. При проведенні ігор відбувається не тільки розвиток та корекція психомоторної функції, але значно підвищується позитивний емоційний тонус дітей. Складність проведення рухливих ігор на уроках фізичної культури в спеціальній школі для дітей зі зниженим слухом передбачає ретельну підготовку. При вивченні нової гри діти повинні володіти основними рухами, які були засвоєні на попередніх уроках та використовуються у гри. Основні дії повинні бути показані дітям до початку, а не під час гри. Якщо

гра дітям знайома, то можна обмежитися нагадуванням лише основних правил. Нову гру вчителю слід пояснити зрозуміло, використовуючи таблиці, рисунки та навчальні картки.

Таким чином, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що методика, в основі якої будуть покладені ефективні форми, методи та засоби корекції психомоторної функції позитивно впливатиме на фізичний стан дітей зі зниженим слухом та підвищуватиме їхню розумову та фізичну працездатність.

1. Алухтина А. Д. Программа по социально-бытовой ориентации для слепоглохих детей. *Дефектология*. 2002. № 4. С. 27–48.
2. Тарасов Д. И. Наследственная и врожденная тугоухость. *Российский вестник перинатологии и педиатрии*. 2006. № 2. С. 21–24.
3. Петшак В. Исследование эмоциональных отношений глухих дошкольников к членам семьи. *Дефектология*. 2002. № 6. С. 18–24.
4. Перслени Л. И. Механизмы нарушения восприятия аномальных детей. *Педагогика*. 2001. № 9. 160 с.
5. Кузьмичева Е. П. Методика развития слухового восприятия глухих учащихся. *Пособие для учителя*. 2001. № 11. С. 160.